

Шепель Ю. О.,
доктор філологічних наук,
академік Академії наук вищої освіти України,
професор кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ Л. ШАПІРО В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА «ПРАПОРНОСЦІ»

Анотація. У статті наведено лінгвістичний опис стилістичних особливостей, дотримуваних перекладачем Львом Шапіро під час перекладу роману «Прапорносець» О. Гончара, на рівні фразеологізмів, порівнянь і метафор та особливості їх перекладу; з'ясовується доцільність порівняльного дослідження перекладного тексту. Об'єктом дослідження є уривки з роману «Прапорносець» О. Гончара. Предметом опису стала еквівалентність перекладу твору О. Гончара «Прапорносець».

Ключові слова: переклад, перекладацький прийом, адекватний переклад, фразеологізм, метафора, порівняння, оригінал, перекладний текст.

Постановка проблеми. Коло діяльності, яке охоплює поняття переклад, дуже широке. Перекладаються з однієї мови на іншу вірші, художня проза, публіцистика, наукові та науково-популярні книги з різних галузей знань, дипломатичні документи, ділові папери, газетна інформація тощо.

Слово «переклад» належить до загальновідомих і загальнозрозумілих понять, проте й воно як позначення спеціального виду людської діяльності та її результату вимагає уточнення та термінологічного визначення. Воно означає процес, що відбувається у формі психічного акту та який складається з того, що мовний твір (текст або усне висловлення) мовою оригіналу створюється мовою перекладу.

Отож звідси випливає конкретний висновок про необхідність такого вираження думки оригіналу іншою мовою, яке б донесло її до читача з усією повнотою та правдивістю, притаманною її вираженню в оригіналі. Звідси й необхідність відповідності перекладу нормі тієї мови, якою він зроблений.

Актуальність теми полягає в невизначеності стилістичних особливостей перекладу української поезії та прози засобами російської мови. Зокрема, переклад Львом Шапіро [5].

Метою статті є лінгвістичний аналіз стилістичних особливостей на рівні фразеологізмів, порівнянь і метафор та особливостей їх перекладу. Досягнення поставленої мети передбачає з'ясування доцільності порівняльного дослідження перекладного тексту.

Аналіз досліджуваного матеріалу здійснювався описовим, порівняльним і методом зіставлення, які, на мій погляд, дають змогу найбільш повно розкрити особливості перекладацьких прийомів Л. Шапіро.

Об'єктом дослідження стали уривки з роману «Прапорносець» О. Гончара, що перекладені Львом Шапіро [5].

Предметом опису обрано еквівалентність перекладу твору О. Гончара «Прапорносець» [6].

Виклад основного матеріалу. Зупинюсь на питанні особливостей перекладу фразеологізмів, адже фразеологізми, або стійкі словосполучення, іноді цілі речення, вживаються в пере-

носному значенні. Основною особливістю, на думку багатьох сучасних дослідників, є невідповідність плану змісту планові вираження, що розкриває специфіку фразеологічної одиниці, надає глибину та гнучкість її значенню. Труднощі перекладу фразеологізмів починаються з їхнього розпізнавання в тексті [2; 4]. Майже в кожній мові існує декілька рівнів фразеологізмів: зафіксовані словником і відомі всім; ті, що вийшли з ужитку, але відзначені словником; відомі всім, але за якихось причин не зафіксовані словником; відомі окремим суспільним групам [1]. Таких рівнів може бути більше, проте головною умовою в будь-якому випадку є вміння розпізнати фразеологізм в тексті, на відміну від вільних мовних одиниць.

Загалом, працюючи з фразеологізмами, перекладач повинен знати не тільки обидві мови, але й уміти аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти тексту оригіналу в зіставленні з можливостями культури та мови перекладу.

Різні типи фразеологічних одиниць у перекладі виявляють себе по-різному.

Першим способом перекладу фразеологічних одиниць є вживання фразеологічних еквівалентів. Під фразеологічними еквівалентами розуміють такі фразеологізми мови друготвору, які мають однаковий денотативний зміст, сигніфікативне значення, однакову стилістичну характеристику, схожі за лексичним наповненням і граматичною будовою [1].

Тобто змістові та формальні компоненти як фразеологічної одиниці мови першотвору, так і фразеологічні одиниці другого твору мають бути однаковими. Наприклад:

«За кілька хвилин розвідники, штовхаючись, сміючись і перебуваючи один одного, встигли розповісти Казакову, що вони зараз «кантуються», тобто б'ють байдики, бо тільки три дні тому на превелику силу дістали «язика» і «хазяїн» дав їм відпочинок на кілька днів».

«За несколько минут разведчики, толкаясь, смеясь и перебывая друг друга, успели рассказать Казакову, что они сейчас «кантуются», то есть бьют баклуши, так как три дня назад с огромным трудом достали «языка» и «хозяин» дал им отдых на несколько дней».

Денотативний зміст цього фразеологізму однаковий — «нічого не робити, ледарювати». Сигніфікативне значення фразеологічних одиниць однакове — воно втілене в предметно-речових назвах — *байдики, баклуши*. Наступним способом є контекстуальне відтворення фразеологічних одиниць першотвору фразеологічними одиницями друготвору. У цьому способі здійснюється перебудова форми за зміщення смислу обох фразеологічних одиниць. Наприклад:

«Буває, чого ж... Братова приймала приймака, а він без ночі не тутешній, пожив три дні, та й шукай вітра в полі...».

«Бывает, чего ж... **Вот братнина жена приняла примака, он там без году неделя, пожил три дня, да и поминай как звали...**».

Отож зазначу, що в стійких метафоричних сполученнях узагальнюючий іншомовний смисл домінує над прямим значенням окремих слів, і навіть якщо останні тісно пов'язані з будь-якими поняттями, характерними в національному плані, палке бажання відтворити їх у перекладі зроджують лише чисто формальний результат.

Перекладаючи порівняння, Л. Шапіро послуговувався адекватним або еквівалентним перекладом, тобто таким перекладом, який здійснюється на рівні, необхідному та достатньому для передачі незмінного плану змісту за умови дотримання відповідного плану вираження, тобто норм мови, якою перекладається оригінал.

Наприклад:

«Брянський, з туго перетягнутим станом, з білявою пишною чуприною, стоїть, облитий променями призахідного сонця. «Як соняшник у цвіту» – думає Черниш про нього».

«Брянский, с туго перетянутой талией, с пышным светлым чубом, стоит, облитый лучами предзакатного солнца. «Как подсолнечник в цвету», – думает Черныш о нём».

«Глянувши на Брянского, Черныш остаточнo переконалися, що сьогодні буде щось особливе. Брянський був якийсь урочистий, інакший, ніж завжди. Застебнаний на всі гудзики, туго підтягнутий, чистий, він стояв на бруствері, справді, мов соняшник у цвіту».

«Взглянув на Брянского, Черныш окончательно убедился в том, что сегодня произойдет что-то особенное. Брянский был какой-то торжественный, не такой, как всегда. Застебнутый на все пуговицы, туго затянутый, чистый, он стоял на бруствере, в самом деле, будто подсолнечник в цвету».

«За дні штурму Черниш помітно схуд, і його смугляве хлоп'яче обличчя ще більше витяглося, густий рум'янець щік потемнів, як тужавий дубовий листок, повитий багрянцем».

«За дні штурма Черныш заметно похудел, его смуглое мальчишеское лицо ещё больше вытянулось, густой румянец на щеках потемнел, как дубовый лист, охваченный багрянцем».

Отож у порівняннях відображаються найхарактерніші ознаки авторського стилю – зрима пластика слова, динамізм художньо-образної системи, її ускладненість [3].

Індивідуальні епітети – це ті ознаки художньої мови, за якими відразу пізнається авторський стиль, стиль майстра. Письменник, знаходячи свої неповторні художні означення, іде шляхом не новим, шляхом давно уторованим народом-митцем, який, художньо осмислюючи дійсність, створював поетичні образи на основі порівняння неживих предметів з істотами, тварин із людьми, людей із тваринами, рослинами, речами.

Переклад Л. Шапіро індивідуальних епітетів з уривків роману О. Гончара можна вважати еквівалентним, наприклад:

«Всі знають, що Блаженко-старший дуже запопадливий до роботи. Без неї він гине, чахне, як стебло в посуху...».

«Все знают, что Блаженко-старший очень старателен в работе. Без неё он гибнет, чахнет, как колос в засуху...».

«Хліба, змиті дощем, яскраво зеленіли. Понад самим кюветом виструнчилися гілки стебла, однакові, незліченні, як солдати».

«Хлеба, омытые дождём, ярко зеленели. Вдоль кювета выстроились гибкие стебли, один в один, неисчислимые, как солдаты».

Висновки. Унаслідок проведеного спостереження можна зробити такі висновки. Переклад має бути завжди еквівалентним оригіналу, тобто він повинен виступати в процесі спілкування носіїв різних мов повноправною заміною оригіналу. Аналізуючи переклад, необхідно вказувати як на помилки, так і на вдалий вибір перекладача. При цьому треба зважати на чітко окреслені вимоги щодо адекватності, які ми детально розглядаємо в нашому дослідженні. Треба також зазначити, що перекладачеві варто бути обережним, адже гонитва за синтаксичною та словниковою точністю не призводить до адекватності, адже через бажання використати в перекладі всі слова оригіналу порушуються основні синтаксичні зв'язки.

Література:

1. Білодід І.К. Сучасна українська літературна мова. К.: Наукова думка, 1972. 515 с.
2. Левый И. Искусство перевода / Перевод с чеш. В.М. Россельса. М., 1974. 260 с.
3. Федоров А.В. Чувство эпоса. Нева. 1973. № 1. 350 с.
4. Швейцер А.Д. Теория перевода. М., 1988. 152 с.
5. Гончар О.Т. Знаменосцы: роман-трилогия / Перевод с укр. Л.Я. Шапиро; Предисл. Л.Н. Новиченко. К.: Молодь, 1987. 416 с.
6. Гончар О.Т. Прапороносці: трилогія / Вступ. стаття Л.М. Новиченка; худож. В.І. Лопати; портр. роботи худож. М.Н. Гроха. К.: Дніпро, 1981. 471 с., іл.

Шепель Ю. А. Стилистические приемы Л. Шапиро в переводе романа Олеса Гончара «Знаменосцы»

Аннотация. В статье приведено лингвистическое описание стилистических особенностей, соблюдаемых Львом Шапиро при переводе романа «Знаменосцы» О. Гончара, на уровне фразеологизмов, сравнений и метафор и особенности их перевода; выясняется целесообразность сравнительного исследования переводимого текста. Объектом исследования являются отрывки из романа «Знаменосцы» О. Гончара. Предметом описания стала эквивалентность перевода произведения О. Гончара «Знаменосцы».

Ключевые слова: перевод, переводческий прием, адекватный перевод, фразеологизм, метафора, сравнение, оригинал, переводной текст.

Shepel Yu. L. Shapiro's stylistic techniques in the translation of Oles Honchar's novel "Banner-bearer"

Summary. The article presents a linguistic description of the stylistic peculiarities observed by Lev Shapiro in translating O. Honchar's novel "Banner-bearer" on the level of phraseologisms, comparisons and metaphors, and the peculiarities of their translation, and the expediency of a comparative study of the translated text is clarified. The object of the study are excerpts from the novel "Banner-bearer" by O. Honchar. The subject of the description was the equivalence of the translation of the work of O. Honchar "Banner-bearer".

Key words: translation, translation reception, adequate translation, phraseology, metaphor, comparison, original, translated text.